

<https://doi.org/10.15407/uhj2023.06.323>
УДК 930.272:94(477+430) «1320»

Тимур ГОРБАЧ

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу джерелознавства,
Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (Київ, Україна)
tymur.horbach@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2769-5768>

НОВІ ВІДОМОСТІ ПРО ГРАМОТУ КНЯЗЯ АНДРІЯ ЮРІЙОВИЧА ДО ТОРУНСЬКИХ ГОРОДЯН ІЗ 1320 Р.

Мета полягає у висвітленні історичної долі грамоти володимирського князя Андрія Юрійовича до городян м. Торунь від 27 серпня 1320 р., та в оприлюдненні нових відомостей про її зовнішні ознаки. **Методологія.** Реконструкцію «одиссеї» джерела проведено за допомогою загальноісторичних методів дослідження, передусім хронологічного, історико-системного та верифікації. Під час роботи з документами використано методологічний інструментарій для вивчення дипломатичних пам'яток, що полягає у застосуванні палеографічного, сфрагістичного, філігранологічного методів, а також методу дескрипції. **Наукова новизна.** Встановлено теперішнє місце зберігання грамоти, яке довгий час залишалося невідомим для наукової спільноти. Вперше подано докладний опис її звороту із зазначенням особливостей згортання пергаментного аркуша та способу засвідчення документа. Представлено сучасні фото лицевого та зворотного боків грамоти. **Висновки.** Оригінал, що в різний час належав до зібрань державних установ, приватних осіб і громадських організацій, нині зберігається у фондах відділу рукописів Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург). Обстеження документа дозволило з'ясувати, що в минулому він був скріплений прикладною печаткою, після якої залишився слід, і був згорнутий у вигляді незамкненого «конверта».

Ключові слова: грамота, печатка, князь Андрій Юрійович, Торунь, городяни.

Цитування: Горбач Т. Нові відомості про грамоту князя Андрія Юрійовича до торунських городян із 1320 р. *Український історичний журнал*. 2023. № 6 (573). С. 323—331. <https://doi.org/10.15407/ukristj.568.06.323>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2023. № 6 (573)

У день мученика Руфа (27 серпня за латинським календарем) 1320 р. володимирський князь і володар Русі Андрій Юрійович видав грамоту — радникам, лавникам та всім городянам у Торуні, в якій надав дозвіл тамтешнім купцям на безмитну торгівлю у його землі, а також право на відшкодування в разі заподіяння їм кривд. Цей документ (див. іл. 1—2) є цінним джерелом, що проливає світло на торговельні зв'язки Русі з Пруссією в першій чверті XIV ст. На протипагу значному інтересу дослідників до тексту грамоти, її зовнішні ознаки залишаються недостатньо вивченими. Пропонована замітка має на меті заповнити цю прогалину.

Від часу першої публікації в «Доповненні до історичних актів Русі» (1848 р.) [1, С. 126] на основі списку, створеного 1844 р. членом Археографічної комісії Яковом Рейхелем [2, С. 9—10], документ перевидавався щонайменше сім разів, проте жодна з публікацій не містила повного опису палеографічних ознак пам'ятки. Причиною цього було, зокрема, часте переміщення оригіналу документа, що ускладнювало його дослідження.

Вважається, що до середини XIX ст. грамота зберігалася в архіві Торунського магістрату¹, звідки зникла за нез'ясованих обставин. Щонайпізніше з 1852 р. вона входила до складу колекції відомого збирача середньовічних старожитностей, дослідника пруської нумізматики та сфрагістики Фрідріха А. Фосберга [6, С. 30—31, прим. 1], де перебувала до його смерті в 1870 р. Того ж року грамота з'явилася в каталозі², надрукованому антикварною фірмою Йозефа А. Старгардта для розпродажу колекції покійного на аукціоні в Берліні. Після цього сліди

¹ Мабуть, єдиним свідченням того, що грамота в першій половині 1840-х рр. зберігалася в Торуні, слугує список Я. Рейхеля, виготовлений ним у місцевому архіві. Проте ані у протоколі засідання Археографічної комісії від 12 вересня 1844 р., ані в надісланому нею 14 листопада того ж року листі до головного редактора О. Востокова, в якому повідомлялося про передачу йому списку грамоти для подальшого вміщення в підготовлюваному ним до видання «Доповненні до Тургенєвського зібрання іноземних документів», немає жодного слова про те, що цей список зроблений з оригіналу (див.: Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук. Ф. 133. Оп. 1. Д. 435. Л. 1—2). Ба більше, в інвентарі документів Торунського архіву, складеному 1836 р., відсутні згадки про грамоту Андрія Юрійовича. Не значиться вона й у розділі інвентаря під назвою: «Consignatio documentorum quae desiderantur», де перераховано втрати (на підставі офіційного листа-відповіді Державного архіву в Торуні від 22 лютого 2023 р. на мій запит — *Т. Г.*). Це пояснює відсутність на грамоті руського князя старих шифрів, якими позначалися документи під час заходів з упорядкування архіву (докл. див.: [3, С. 80, 84, 96]). Слід також зазначити, що видавці «Збірника пруських грамот» («Preußisches Urkundenbuch») у коментарі до регесту нашого документа вказали на наявність у Миському архіві Торуня його копії [4, № 293]. З огляду на вищесказане, постають поважні сумніви з приводу того, що в основі списку Я. Рейхеля лежав оригінал. Іншої думки О. Купчинський, який беззастережно вважає, що список Я. Рейхеля (помилково називає його «Райхен») створений на підставі оригіналу грамоти [5, С. 155].

² [7, С. 12, № 154]: «(An)dreas Herzog v. Ladimirien (Lodomerien) u. Herr v. Reussen (Roth-russland) verkündet d. Rathmannen, Schöffen, u. d. Bürgerschaft in Thoren, dass er sein Land verbessern u. den Nutzen der dasselbe mit Tuch u. Kaufmannsgütern besuchenden Fremden fördern wolle — gegeben in Ladimir, am Tage d. Märtyrers Rufus i. J. 1320. — Lat. Urk. Original».

документа губляться. Укладач «Збірника ганзейських грамот» («Hansisches Urkundenbuch») Константин Гельбаум, публікуючи його текст у 2-му томі видання (1879 р.), зазначив, що оригіналу документа «більше немає в наявності» [8, № 371]. Дослідник не міг знати, що грамота була вивезена до Росії, де поповнила зібрання рукописів новоствореного Товариства шанувальників давньої писемності (Общество любителей древней письменности) у Санкт-Петербурзі. Покупцем грамоти на берлінському аукціоні, ймовірно, був засновник товариства — князь Павло Вяземський [9, С. 215, прим. 2]. У першій частині (1892 р.) опублікованого Хрисанфом Лопаревим опису рукописів товариства документ значився у збірнику «Колекції грамот і листів» [10, С. 3, № II] поряд із німецькомовним його «перекладом»³. Завдяки цьому виданню про місце зберігання грамоти дізнався Олександр Лаппо-Данилевський, ад'юнкт Імператорської академії наук, який із 1900 р. за дорученням Історико-філологічного відділення академії займався підготовкою до друку збірника історичних матеріалів, присвячених часам князя Юрія Тройденевича (Юрія II). У квітні 1901 р., доповідаючи відділенню про свою знахідку, дослідник запропонував долучити знімок грамоти Андрія Юрійовича разом зі знімками інших документів до підготовлюваного ним видання⁴. Вже невдовзі учений отримав фото документа, про що відомо з його звіту, виголошеного на засіданні відділення на початку вересня того ж року⁵. Однак дуже скоро О. Лаппо-Данилевський зрозумів, що йому недостатньо одного лише фотографічного відбитка грамоти, тому він звернувся до Історико-філологічного відділення з проханням домовитися з Товариством шанувальників давньої писемності про передачу академії на двотижневий строк збірника грамот і листів, описаних у каталозі Х. Лопарева, необхідного йому для «учених занять по изготовлению сборника статей о “Юрии II, последнем князе всей Малыя Руси”»⁶.

Видання вийшло друком у 1907 р. і мало велике значення для дослідження дипломатарію останніх Романовичів та мазовецького П'яста на руському престолі. Особлива цінність збірника полягала в тому, що на його сторінках були розміщені факсиміле (у вигляді фототипій) оригіналів князівських грамот, серед яких і грамота Андрія Юрійовича до торунських городян. Водночас укладене О. Лаппо-Данилевським видання мало і свої вади, зумовлені, зокрема, доволі поверховим палеографічним описом, а також відсутністю зображень зворотних сторін документів, що суттєво обмежувало вивчення зовнішніх рис цих пам'яток. Через це подальші дослідження [5, С. 152—158; 11, С. 66—67; 12, С. 17] грамоти, що здійснювалися винятково на підставі опублікованого О. Лаппо-Данилевським факсиміле, обмежувалися переважно виданням текс-

³ Насправді німецькомовний текст є радше детальним переказом документа, ніж його перекладом, оскільки оповідь у ньому ведеться від третьої особи.

⁴ Протоколи засідань Історико-філологічного відділення Імператорської академії наук. Засідання 18 апреля 1901 г., § 94.

⁵ Там же. Засідання 5 сентября 1901 г., § 142.

⁶ Там же. Засідання 22 сентября 1901 г., § 163.

ту документа, характеристикою будови формуляра, типу письма та історичним коментарем. Для повноцінного аналізу джерела слід було звернутися до його оригіналу, проте таких спроб не було, вочевидь через втрату інформації про місце зберігання пам'ятки⁷.

Чи не єдиним з українських науковців, хто намагався простежити долю грамоти, був О. Купчинський, який уважав, що наприкінці ХІХ ст. грамота належала до фондів Кенігсберзького державного архіву, де перебувала до Другої світової війни — він навіть указував нібито шифр документа (Staatsarchiv. Königsberg, № 464). О. Купчинський зазначав, що від 1944 р. місце зберігання грамоти невідоме [5, С. 155]. Подані автором відомості, однак, не знаходять підтвердження у джерелах і з'явилися, напевно, внаслідок якоїсь плутанини⁸. Правильніше вважати, що до початку 1930-х рр. грамота Андрія Юрійовича продовжувала зберігатися в колекції Товариства шанувальників давньої писемності. У 1932 р. у приміщенні організації сталася пожежа, після чого її керівництво ухвалило рішення про передачу вцілілих від вогню рукописів до Державної публічної бібліотеки ім. М.Є. Салтикова-Щедріна (нині — Російська національна бібліотека, РНБ) [17, С. 42].

Зараз грамота разом із німецькомовним її переказом знаходиться у фондах відділу рукописів РНБ під шифром: Ф. 536 (ОЛДП), оп. 1, Ф. 2/2 (инв. № 3), лл. 2—3.

Опис документів

Арк. 2—3 зв. — паперовий біфолій (21 × 29 см) світло-сірого кольору. Філіграні: 1) літери J W E, висота букв 22 мм, відстань між понтюзо 25 мм (арк. 2). Літери були ініціалами імені Йоганна Вільгельма Ебарта (1781—1822 рр.), власника паперової мануфактури Шпехтгаузен, розташованої поблизу м. Еберсвальде в Німеччині. Папір із такими водяними знаками міг виготовлятися між 1833 і 1841 рр. [18, С. 68—73; 19, С. 4; 20, С. 208—226]; 2) кінь Пегас, який скаче

⁷ На це вказує відсутність прізвищ дослідників на аркуші використання оригіналу, а також брак посилань на нього у фаховій літературі.

⁸ Указаний шифр дійсно нагадує старі сигнатури, під якими в першій третині ХІХ ст. значилися документи орденського часу, що зберігалися в Кенігсберзькому архіві, зокрема і грамоти руських князів: Андрія та Льва Юрійовичів від 1316 р. (№ 462); Юрія Тройденевича від 1325 (№ 684), 1327 (№ 228), 1334 (№ 645), 1335 (№ 131) рр. Із такими номерами ці документи згадуються у працях А. Коцебу [13, С. 397—398], М. Карамзіна [14, С. 280, прим. 268; С. 282, прим. 276], К. Наперського [15, № 276, 309, 316, 330, 334]. Однак у 2-му томі «Дипломатичного кодексу Пруссії» («Codex diplomaticus Prussicus») Й. Фойгта, що вийшов друком 1842 р., зазначені документи вже мають нові сигнатури [16, № 75, 116, 119, 145], за якими вони відомі й сьогодні. На грамоті ж Андрія Юрійовича від 1320 р. немає ані старої, ані нової сигнатур. Окрім того, якби ця грамота з кінця ХІХ ст. до 1944 р. перебувала в Кенігсберзькому державному архіві, як це стверджує О. Купчинський, то на її звороті мав би стояти відповідний штампель, як це видно на прикладі інших документів, що зберігалися у фондах цієї установи. Утім на грамоті князя Андрія він відсутній.

з опущеним крилом і хвостом, що розвивається, висота 72 мм, ширина 116 мм (арк. 3). Аналог не знайдений.

На арк. 2 — текст⁹:

1320

An(dreas) Herzog von Ladimirien (Lodomerien) und Herr von Reußen (Rothrußland)

verkündet den Rathmannen, Schöffen und gesammten Bürgerschaft in Thoren, daß er sein Land verbeßern und den Nutzen der dasselbe mit Tuch und Kaufmannsgütern besuchenden Fremden fördern wolle, und deshalb nach reiflicher Berathung mit seinen Baronen und Edlen allen Fremden hiermit solches Recht zugestehen wolle, daß kein Zollbeamter oder Dienstmann Tuch oder Kaufgüter von ihnen erpressen oder sie überhaupt drücken dürfe. Alle Fremde und Kaufleute sollen künftig dieselben Rechte genießen, welche sie zur Zeit seines Vaters genossen haben; und wenn einem solchen in seinem Land von einem der Seinigen Gewalt oder Unrecht angethan werden möchte, so sollen ihm für jeden abgepreßten Dinar zwei wiedergegeben werden.

Gegeben in Ladimir am Tage des Märtyrers Rufus i. J. 1320.

(Pergament; Original, mit rückwärts aufgedruckt gewesenen abgefallenen Siegel)

У нижній частині аркуша, ближче до лівого краю, помітка графітовим олівцем: «20».

На арк. 3. наклеєний (верхнім краєм зворотного боку) оригінал грамоти, писаний латинською мовою¹⁰ на пергамені (22,5—22,8 × 12,1—11,5 см). Нижній край його ушкоджений червоточинами, одна з яких (на останньому рядку після слова «m(arti)ris») містить сліди зашивання. Унизу у правому куті помітка графітовим олівцем, що нагадує літеру «п». На пергаменному аркуші видніються три чіткі вертикальні згини, починаючи зліва по верхньому краю: 5,4 + 10,5 + 6,6 см і один малопомітний (видимий лише зі зворотного боку) — на відстані приблизно 12,4 см від лівого краю. Примітно, що лінія згину проходить через місце прикріплення печатки, ділячи аркуш майже навпіл, отже цей згин, найімовірніше, зроблений уже після її деструкції. У середньому «квадраті», утвореному лініями згинів, — слід від відтисненої печатки круглої форми з ледь помітними вкрапленнями, що нагадують залишки червоного воску, D = 8 см. При цьому виглядає так, що її нижній лівий «кут» ніби зрізаний. Зворотний бік аркуша дещо забруднений. Жодних записів чи поміток на ньому не видно.

З огляду на те, що текст документа неодноразово публікувався¹¹, немає потреби наводити його ще раз.

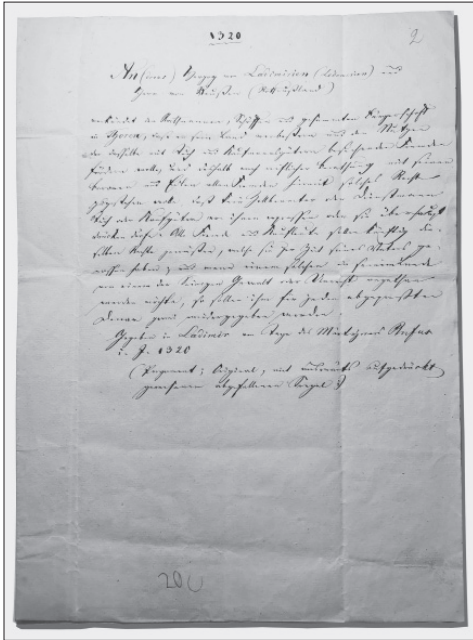
⁹ Публікується зі збереженням авторської орфографії.

¹⁰ Про особливості письма документа див.: [5, С. 153; 21, С. 111—112].

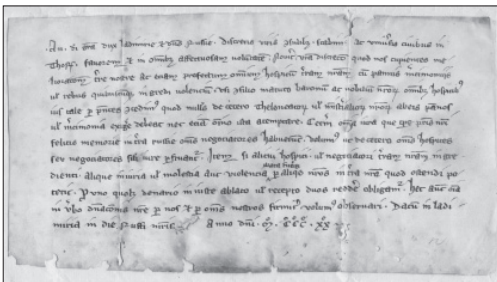
¹¹ Перелік більшості видань грамоти наведений у праці О. Купчинського [5, С. 156]. До нього варто додати лише публікацію М. Ждана [11, С. 66—67].

* * *

Анонімний німецькомовний переказ грамоти виконаний, як можна судити з філіграні, не пізніше середини XIX ст. Його автором міг бути Ф.А. Фосберг, у колекції якого документ довгий час зберігався. Німецький текст, окрім власне переказу, містить коротку характеристику оригіналу, де відзначено одну важливу деталь — наявність на звороті грамоти сліду від печатки, яка відпала. Про це свого часу згадував також Карл Ф. Кледен наприкінці опублікованого ним списку грамоти: «Пергамен зі слідом від відтисненої на зворотному боці печатки» («Pergament mit der Spur eines auswärts ausgedrückten Siegels») [6, С. 31]. Зважаючи на це, дивною виглядає нота перших видавців документа, котрі описують його як: «Оригінал, написаний на пергамені, підвісна печатка якого відірвана» («Originale scriptum in pergamento, cui sigillum pensile avulsum») [1, С. 126], що ніяк не відповідало дійсності, адже грамота була скріплена прикладною (відтисненою), а не вислою печаткою. Не мав рації й О. Купчинський, коли писав, що документ «не засвідчено печаткою» [5, С. 154]. Це можна пояснити тим,

Ил. 1. Переказ німецькою мовою грамоти князя Андрія Юрійовича до торунських городян із 1320 р. (середина XIX ст.)

Ил. 2. Грамота князя Андрія Юрійовича до торунських городян від 27 серпня 1320 р. та її зворот (праворуч)

що дослідник мав перед собою лише фото лицевої сторони грамоти, а тому не знав, що міститься на її звороті.

Присутність у минулому відтиску печатки на грамоті Андрія Юрійовича уподібнює її до листа радників і громади міста Володимира — радникам і громаді міста Штральзунда (1324 р.) [22, С. 5—9], що був засвідчений таким самим чином. Водночас зовнішнє оформлення обох документів відрізняється способом їх замикавання: аркуші обох грамот склалися втрое (бічними «крилами» до середини), утворюючи «конверти» прямокутної форми, але з тією відмінністю, що лист із Володимира, задля збереження непорушності його змісту, зав'язувався пергаменною стрічкою, пропущеною крізь спеціальні прорізи в аркуші [22, С. 6]. На грамоті ж Андрія Юрійовича таких отворів немає, з чого випливає, що конфіденційність документа забезпечувалася якимось інакше.

Можна припустити, що привілей князя Андрія для краківських купців [5, С. 158—161], виданий того самого дня, що й грамота для торунців, — мав схоже з нею оформлення. У зв'язку з цим варто також згадати і про «*litterae clausae*» князя Юрія Тройденевича до свого родича хрестоносця Зіггарда зі Шварцбурга [23, № 536], який за способом замикавання та опечатування міг нагадувати лист володимирської громади до Штральзунда. Все це дає підстави говорити про практикування князівською канцелярією відповідного стилю оформлення документації для зовнішніх зносин.

Діаметр печатки на документі Андрія Юрійовича відрізняється від усіх інших відомих нам сфрагісів, що вживалися руськими володарями у цей час. За своїм розміром вона була наближена до тогочасних маєстатичних печаток. Відомо, що послання Андрія та Льва Юрійовичів до верховного магістра Німецького ордену Карла Трійського від 9 серпня 1316 р. було засвідчене двома печатками, що раніше належали їхнім дідові (?) та батьку. Яка з них прикріплена від імені Андрія Юрійовича, можна лише гадати. Втім, за розміром¹² обидві вони відрізняються від тієї, що була на грамоті 1320 р. Це означає, що Андрій Юрійович на той час послуговувався вже іншою, ймовірно своєю власною печаткою.

Отже нові відомості про оформлення та засвідчення грамоти Андрія Юрійовича до торунських городян, «тіло» якої з різних причин у минулому не стало предметом належного вивчення, суттєво розширюють наші знання про дипломатичну практику, що існувала в канцелярії володимирського князя на початку 1320-х рр. Водночас установалення місця, де зараз зберігається оригінал документа, відкриває шлях для його подальших досліджень.

REFERENCES / СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Supplementum ad Historica Russiae Monumenta. Petropoli, 1848 [in Russian, Latin].
2. Vypiska iz protokolov zasedanii Arkheograficheskoi komissii. *Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshcheniia*. 1844. 44: 1-12 [in Russian].

¹² Діаметр печатки Льва Даниловича — бл. 7 см, Юрія Львовича — бл. 9 см [9, С. 222, 245].

- [Выписка из протоколов заседаний Археографической комиссии. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1844. Ч. 44. С. 1—12].
3. Ciesielska, K. Dawne inwentarze Archiwum Miasta Torunia. *Archeion*. 1990, 87: 71-99 [in Polish].
 4. Hein, M., Maschke, E. (Hrsg.). Preußisches Urkundenbuch. Königsberg, 1932. Bd. 2. Lfg. 1: 1320-1324 [in German, Latin].
 5. Kupchynskiy, O. Akty ta dokumenty Halychko-Volynskoho kniazivstva XIII — pershoi polovyny XIV st.: Doslidzhennia. Teksty. Lviv, 2004 [in Ukrainian, Latin].
[Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII — першої половини XIV ст.: Дослідження. Тексти. Львів, 2004. 1285 с.].
 6. Klöden, K.F. Beiträge zur Geschichte des Oderhandels. Berlin, 1852. St. 8 [in German].
 7. Manuscripte, Adels-Diplome, Wappen-Briefe, Urkunden, Autographen aus dem Nachlasse des Kanzlei-Raths Vossberg (Verfasser vieler Münz- und Wappenbücher) zu verkaufen durch J.A. Stargardt. No. XCV. Berlin, 1870 [in German].
 8. Höhlbaum, K. (Hrsg.). Hansisches Urkundenbuch. Halle, 1879. Bd. 2: 1300-1342 [in German, Latin].
 9. Lappo-Danilevskii, A.S. Pechati poslednikh galichsko-vladimirskikh kniazei i ikh sovetnikov. In: Boleslav-Yurii II, kniaz vsei Maloi Rusi: sbornik materialov i issledovani. Saint Petersburg, 1907. 211-308 [in Russian].
[Лаппо-Данилевский А.С. Печати последних галичско-владимирских князей и их советников. В: Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси: сборник материалов и исследований. Санкт-Петербург, 1907. С. 211—308].
 10. Loparev, Kh. Opisanie rukopisei Imperatorskogo Obshchestva liubitelei drevnei pismennosti. Saint Petersburg, 1892. Vol. 1 [in Russian].
[Лопарев Х. Описание рукописей Императорского Общества любителей древней письменности. Санкт-Петербург, 1892. Ч. 1. 413 с.].
 11. Zhdan, M. Romanovychi i Nimetskyi khrestonosnyi orden. *Ukrainskyi istoryk*. 1973. 3/4: 54-68 [in Ukrainian].
[Ждан М. Романовичі і Німецький хрестоносний орден. *Український історик*. 1973. № 3/4. С. 54—68].
 12. Kravchenko, V.M., Yakovenko, N.M. (Comps.). Torhivlia na Ukraini, XIV — seredyna XVII st.: Volyn i Naddniproshchyna. Kyiv, 1990 [in Ukrainian, Latin].
[Торгівля на Україні, XIV — середина XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина. Упор.: В.М. Кравченко, Н.М. Яковенко. Київ, 1990. 408 с.].
 13. Kotzebue, A. Preußens ältere Geschichte. Riga, 1808. Bd. 2 [in German].
 14. Karamzin, N.M. Istorii gosudarstva Rossiiskogo v 12 tomakh. Moscow, 1991. Vol. 4 [in Russian].
[Карамзин, Н.М. История государства Российского в 12 томах. Под. ред. А.Н. Сахарова. Москва, 1991. Т. 4. 480 с.].
 15. Napiersky, S.E. (Ed.). Index corporis historico-diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae. Riga; Dorpat, 1833. T. 1: 1198-1449 [in German].
 16. Voigt, J. (Hrsg.). Codex diplomaticus Prussicus. Königsberg, 1842. Bd. 2 [in German, Latin].
 17. Ukhmylova, T.K., Geiman, V.G. (Ed.). Kratkii otchet Rukopisnogo otdela za 1914—1938 gg. so vstupitelnyim istoricheskim ocherkom. Leningrad, 1940 [in Russian].
[Краткий отчет Рукописного отдела за 1914—1938 гг. со вступительным историческим очерком. Под. ред. Т.К. Ухмыловой и В.Г. Геймана. Ленинград, 1940. 302 с.].
 18. Friese, G., Friese, K. Wasserzeichen aus der Papiermanufaktur Spechthausen. *Heimatkalender für den Kreis Eberswalde*. Eberswalde, 1989. 66-73 [in German].

19. Friese, K. Papierherstellung im Barnim. *Brandenburgische Archive*. 1996. 8: 2-5 [in German].
20. Friese, K., Friese, M. Papierfabriken im Finowtal: die Geschichte der Papiermühlen und Papierfabriken vom 16. bis zum 20. Jahrhundert mit einem Katalog ihrer Wasserzeichen. Eberswalde, 2000 [in German].
21. Ільків-Свидницький, Н.М. Палеографіческіє особенності латинських документів Галичско-Волинського государства першої половини XIV в. *Палеографія, кодикологія, дипломатика: Сучасний досвід дослідження грецьких, латинських і слов'янських рукописів і документів: Матеріали Міжнарод. науч. конф.* Moscow, 27—28 fevr. 2013 g. Moscow, 2013. 101-118 [in Russian]. [Ільків-Свидницький Н.М. Палеографіческіє особенності латинських документів Галичско-Волинського государства першої половини XIV в. *Палеографія, кодикологія, дипломатика: Сучасний досвід дослідження грецьких, латинських і слов'янських рукописів і документів: Матеріали Міжнарод. науч. конф.* Москва, 27—28 февр. 2013 г. Москва, 2013. С. 101—118].
22. Hrushevskiy, M. Lyst Volodymyrskoi hromady z 1324 r. (faksimilie lystu i pechatky). *Zaprsky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*. 1906. 72: 5-9 [in Ukrainian]. [Грушевський М. Лист Володимирської громади з 1324 р. (факсиміле листу й печатки). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. 1906. Т. 72. С. 5—9].
23. Hein, M. (Hrsg.). Preußisches Urkundenbuch. Königsberg, 1935. Bd. 2. Lfg. 2: 1324-1331 [in German, Latin].

Надійшла / Received 25.09.2023

Tymur HORBACH

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),

Senior Research Fellow at the Department of Source Studies,

Institute of Manuscripts V.I. Vernadskiy National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

tymur.horbach@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2769-5768>

NEW INFORMATION ABOUT THE CHARTER OF PRINCE ANDRII YURIIOVYCH FOR THE TOWNSPEOPLE OF TORUŃ FROM 1320

The objective is to shed light on the historical fate of the charter of Prince of Volodymyr Andrii Yuriiovich for townspeople of Toruń dated August 27, 1320, and to make public new information about its external features. **Methodology.** Reconstruction of the “odyssey” of the letter was carried out using the general historical research method, first of all chronological, historical-systemic, and method of verification. While working with documents, a methodological toolkit was used for the study of diplomatic monuments, which consists of the application of paleographic, sphragistic, and watermark research methods, as well as the description method. **Scientific novelty.** The current location of the charter, which remained unknown to the scientific community for a long time, was established. For the first time, a detailed description of the back of the charter is provided, indicating the features of the composition of the parchment sheet and the method of certifying the document. Modern photos of the front and back of the charter are presented. **Conclusions.** The original, which at various times belonged to the collections of state institutions, private individuals, and public organizations, is now kept in the funds of the manuscripts department of the Russian National Library (St. Petersburg). Examination of the document revealed that in the past, it had been sealed with an impression seal, which left a mark, and had been rolled up in the form of an unsealed “envelope”.

Keywords: *charter, seal, prince Andrii Yuriiovich, Toruń, townspeople.*